

TEKKE VE TASAVVUF EDEBİYATIN- DA KAYGUSUZ ABDAL'IN ROLÜ VE BAZI ŞATHİYELERİ

Yard. Doç. Dr. Ali Hussein Hasan

BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ
DİLLER FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
ali_mufty@yahoo.com

دور ونماذج من نظم المزاح في ادب التصوف والتكايا
د "كايكو سوز ابدال"

م.د. علي حسين حسن

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة التركية
ali_mufty@yahoo.com

ÖZET

Kaygusuz Abdal, Türk Tekke ve Tasavvuf Edebiyatının en güçlü şairlerinden biridir. 14. Yüzyıl Türk Halk Edebiyatının önde gelen Divan şairlerinden biri olan Kaygusuz Abdal, 14. Yüzyılın ortalarında dünyaya gelmiş ve 1444 yılında Mısır ülkesinde vefat etmiştir. Alevi-Bektaşî edebiyatı olarak da bilinen Türk Tasavvuf hareketinin edebiyat kurucusu olarak kabul edilir. Bektaşî Tarikatının kurucusu olan Hacı Bektaş Veli'nin halefi olan Abdal Musa'ya bağlanıp Bektaşî olmuş ve öğretilerini bu yol üzere kaleme almıştır. Toplamda 8 adet eseri bulunan Kaygusuz Abdal'ın pek çok şiirinde şathiye geleneğinin ürünü olan şiirler açık bir şekilde görülmektedir.

Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı, Halk Edebiyatının bir kolu olarak hem dini ve hem de Tasavvufi unsurların bir arada olduğu dönemde ortaya çıkmış, dini ve tasavvufi öğretiler bu vesileyle edebiyat yoluyla anlatılmaya çalışılmıştır. Bu hususta Tekke Şairi olan kişilerin hemen hemen hepsi, bir tasavvufi geleneğe intisaplıdır. Hatta bir kısmı bizzat tasavvufi liderdir. 12. Yüzyılda yaşamış olan Ahmed Yesevi, Tekke Edebiyatının kurucusu kabul edilmektedir. Bu tarihten itibaren Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Kaygusuz Abdal ve Pir Sultan Abdal gibi pek çok Tekke Şairi yetişmiştir. Tekke Edebiyatının en önemli ayağı olan şiir, genelde dörtlükler ile, hece ölçüsüyle yazılır. Bununla beraber aruz ölçüsüyle yazılmış Tekke Edebiyatı ürünleri de vardır. 14. Yüzyılın Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı göz önüne alınırsa, Kaygusuz Abdal bu dönemin en önemli Tekke Şairidir. Bağlı bulunduğu tarikat ise, Bektaşilik'tir.

Şathiye, ciddi bir meseleyi alaya alıp iğneliyici bir üslupla söylemektir. Tekke Edebiyatında ise şathiyeler oldukça sık kullanılmaktadır. Özellikle dini meseleleri -küçümsemeden- yalnızca iğnelemek, şakalaşmak adına yapılır. Bununla beraber normal hayatta gelişen şeylerde de şathiyeler yapılır. Amacı güldürmek ve eğlendirmek olmakla beraber, düşündürücü ve didaktik özelliktedir. Şathiye geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri de şüphesiz Kaygusuz Abdal'dır.

Çalışmamıza bu kapsamlı özetle başlıyoruz. Ardından Kaygusuz Abdal'ın hayatı ve yapıtları incelenecektir. Ardından Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı hakkında bilgi verilecek ve son olarak Kaygusuz Abdal'ın şiirlerinden hareketle şathiyeler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tekke Edebiyatı, Tasavvuf Edebiyatı, Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Kaygusuz Abdal, Şathiye, Mizah, Alay, Alaya Alma, İğnelemek, Şathiyat.

GİRİŞ

Kaygusuz Abdal, Hayatı ve Eserleri:

Büyük Türkmen Yazar ve Şair Kaygusuz Abdal, 14. yüzyılın ortalarında dünyaya gelmiştir. Hayatı hakkında bilgilerimiz oldukça kısıtlı olmakla birlikte, vefatının ardından takribi 150 yıl sonra kaleme alınan Menakıbnâme'sinden ve bununla beraber eserlerinden hareketle elde ettiğimiz bilgilerden oluşmaktadır. Hayatı hakkında bilgiler sunan Menakıbnâme'sinde, Kaygusuz Abdal'ın muhterem pederi, o dönemde Alaiye olarak bilinen, şimdiki Antalya vilâyetinin Alanya şehrinin sancak beyidir. Kaygusuz Abdal'ın asıl adı ise Gaybî'dir. Kaygusuz Abdal, çeşitli sporlarda oldukça mahir bir kişidir. Günlerden bir gün bir geyik avlamış ve kaçan geyik, Hacı Bektaş'ın halefi olan, Elmalı vilâyetinde kain Abdal Musa'nın dergahına girmiştir. Bu vesileyle Alevi Bektaşî geleneğiyle tanışmış ve Abdal Musa'nın talebesi olmuştur. Asıl adı Gaybi olan Kaygusuz Abdal'a, *Kaygusuz* adını veren de Abdal Musa'dır.

Şu anda dahi günümüzde Bektaşî dergâhlarında meydanda bulunan ve temsili bir hüviyetle on iki posttan biri de şüphesiz Kaygusuz Abdal'ı temsil eden nakib postudur ve diğer postların yanında yerini alır. Kaygusuz Abdal'ın Bektaşî Tarikatındaki önemi işte bu kadar büyüktür. (*AHMED RİFAT, 291 :1293*).

Şeyhi Abdal Musa'nın yanında 40 yıl boyunca hizmet eden ve öğretti alan Kaygusuz Abdal, bu 40 yılın sonunda beraberindeki 40 derviş ile birlikte hacca gitmeye karar vermiştir. Henüz hacca gitmeden evvel, Mısır'a uğramış ve burada Mısır Sultanının teveccühünü kazanmıştır. Sultan, Kaygusuz Abdal adına bir küçük dergah inşa etmiştir. Kasrû'l-ayn adlı bu dergah, Nil Nehri'nin hemen kenarında bulunmaktadır. Bunun ardından Hac yolculuğuna devam edip Harem-i Şerif'e varan Kaygusuz Abdal, Hac dönüşü Bağdat, Şam ve Küfe gibi şehirleri ziyaret etmiştir.

Bunun ardından beraberindeki 40 dervişle beraber şeyhi Abdal Mûsâ'nın yanına dönmüştür. Abdal Mûsâ ile beraber hasret giderip şiirler söylemiştir.

Şimdiye kadar Kaygusuz Abdal hakkında anlatılanlar, Menakıbnâme'sindeki hayat hikayesi olup, bu bilgiler haricinde hayatının geri kalanına dair başka bir bilgi bulunmamaktadır.

Kaygusuz Abdal, Minbernâme isimli eserinde *"Aşık olsam adım tembel Alâyi"* şeklinde bir beyit yazmıştır. Burdan hareket eden bazı araştırmacılar, Kaygusuz Abdal'ın aslında isminin Alâeddin olduğu yönünde çıkarım yapmıştır. (GÜZEL, 74 :1981). Fakat bu bilgi oldukça yanlıştır. Nitekim bu çıkarım, yalnızca bir tahmindir ve başka bir kaynakta geçmemektedir.

Kendisi de kesin olarak bir Bektaşî olan Kaygusuz Abdal, Bektaşîlik tarikatına yeni düzenlemeler de getirmiştir. Örneğin Kubbesi on iki imama işaret olmak üzere dört ve on iki dilimli beyaz keçeden yapılan tacı ilk olarak Kaygusuz Abdal'ın kullandığı kabul edilir. Bu taca haydarî, hüseyinî veya kalenderî taç adı verilir (GÖLPINARLI, 396 :1968).

Kaygusuz'un ismindeki Abdal sıfatı, Anadolu dervişlerinden özellikle Bektaşî meşrep olanları için kullanılır. Çokça ibadet eden ve gezen derviş anlamlarına gelen Abdal, Kaygusuz Abdal için kullanılmakla beraber pek çok dervişin adında bulunmaktadır. (Abdal Mûsâ, Pir Sultan Abdal gibi). Yine Kaygusuz Abdal'ın *Dilguşa* adlı eserinin 47. sayfasında geçen *"Bu derviş dahi Muhammed Mustafâ'nın sekiz yüz yılında geldi"* ifadesinden hareketle 1398 yılında doğduğu yönünde çıkarım yapılmıştır. Fakat bu tahmin oldukça yanlıştır. Nitekim öyle olsa, şeyhi ve üstadı Abdal Mûsâ ile hiç tanışmamış olması gerekirdi. Dolayısıyla buradaki ifade başka türlü yorumlanmalıdır. (DAĞLI, 28-25 :1941).

Kaygusuz Abdal'ın hayatı hakkında verilen malumatın en isabetli olanı, şüphesiz Ahmed Sırrı Baba'ya aittir. Mısır'ın Kahire şehrinde bulunan Kasrû'l-ayn

adlı Kaygusuz Abdal Dergâhı'nın son şeyhi ve yöneticisi olan Ahmed Sırrı Baba, yazmış olduğu *er-Risâletü'l-Ahmediyye* isimli eserinde, Kaygusuz Abdal'ın, Melikü's-Sâlih Hâccî döneminde 1389 senesinde Mısır'a geldiğini kaydetmiştir. 1394 senesinde Hac yolculuğu yaptığını ve çeşitli bilad-i azimeyi ziyaretten sonra 1397 senesinde tekrar Mısır'a geldiğini ve 1403 yılından 1404 yılına kadar kendi adına inşası tamamlanan Kasrû'l-ayn isimli yerleşkede eğitim ve irşad yaptığını ve son olarak 1444 senesinde vefat ettiğini kaydetmiştir. (AHMED SIRRI BABA, 6 :1934). Zaten Kaygusuz Abdal için verilen 1444 ölüm tarihi, diğer tüm araştırmacıların genel kabulü ile Ahmed Sırrı Baba'nın eserinden hareketle ortaya atılmıştır.

Türk Halk Edebiyatının bu büyük şahsiyeti aynı zamanda bir fikir insanı olarak, yalnızca edebiyata hizmet etmekle kalmamış, aynı zamanda insanlığa ışık tutacak pek çok fikir ve düşünce aşılmalıdır. Hayata bağlı, mutlu ve en önemlisi özgür ruhlu bir kimse olarak Kaygusuz Abdal, hayat kaygısını bir kenara bırakıp, dünyaya eğlence ve keyfe düşkün bir mizaçla bakmıştır. (EYUBOĞLU, 132 :1992).

14. Yüzyıl Türk Halk Edebiyatının bu dev çınarı Kaygusuz Abdal'ın mezar yeri ile ilgili Antalya'nın Elmalı isimli ilçesinin Tekke köyünde bulunduğu veya Mısır'da medfun olduğu yönünde bilgiler olmakla birlikte, mezar yeri tam olarak bilinmemektedir.

Eserleri: (AZAMAT, 76 :2022)

1. Budalanâme:

Çeşitli tasavvufi konuları, sembolik bir dille anlatır.

2. Kitâb-ı Miglâte:

Bir dervişin rüyaları üzerine kurulan eserdir. Bu tahkiyeli eserdeki bahsi geçen rüya, Budalanâme'nin sonunda anlatılan rüya ile başlar.

3. *Vücudnâme:*

Mü'minûn sûresinin insanın anne karnına düşmesinden bahseden 12-14. âyetleriyle başlayan eserde, kainatın yaratılışı ele alınmıştır.

4. *Dilgüşâ:*

168 beyitlik bir şiirle başlayıp mensur olarak devam eden eserdir.

5. *Saraynâme:*

Cihanın bir saray olduğunu söyler ve cihanı sembolik ifadelerle tasvir eder.

6. *Divan:*

Oldukça hacimli, büyük ve pek çok şiiri ihtiva eden bir divandır.

7. *Gülistan:*

2140 beyiti elimizde olan manzum eserdir. Devriye teorisi üzerinde durur.

8. *Mesneviler:*

Tasavvufa dair 3 adet hacimli mesnevinin birleştirilmiş halidir.

Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı Hakkında:

Türk Edebiyatı, tarih içerisinde pek çok akımı etkilemiş ve pek çok akımdan etkilenmiştir. Özellikle İslâm dininin Türkler tarafından kabulünden sonra, dinî unsurlar, Türk Edebiyatına dahil olmuştur. Bununla beraber, İslam dini içerisinde gelişen tasavvuf geleneği, Şiir başta olmak üzere pek çok edebi kanalda teşekkül etmiştir. Daha öncesinde *Divan Edebiyatı* ve *Halk Edebiyatı* olarak temelde 2 edebiyat türü varken, tasavvuf ekseninde yeni bir edebiyat sahası gelişmiştir. Bu sahaya temelde Tekke Edebiyatı denilmektedir. Bununla birlikte bu edebi akıma *dinî-tasavvufî edebiyat*, *tasavvuf edebiyatı*, *tasavvufî halk edebiyatı* ve *Türk tasavvuf edebiyatı* gibi çeşitli isimler de verilmiştir. Özünde, İslam dininin tasavvuf akımından kaynaklı ortaya çıkan edebi ürünleri barındırmaktadır. (BİLGİN, 381 :2011)

Türkçe Sözlük'te Tekke kavramı şu şekilde ifade edilmektedir:

“Tarikat mensuplarının toplanıp zikir yaptıkları yer”

(TÜRKÇE SÖZLÜK, 2023: 323)

Buna göre tasavvufun öğretim odağı olan tarikatların, toplanma meclisi olan Tekke ve Dergahlarından yetişmiş olan mutasavvıf şair ve yazarların ortaya çıkardığı ürünler için Tekke Edebiyatı denilmektedir.

Tekke edebiyatı bünyesinde divan edebiyatını, âşık ve halk edebiyatlarını benimsemiş şairler bulunduğundan bu edebiyatın vezin, nazım şekilleri ve mecaz, teşbih, istiare gibi sanatlar bakımından kendine özgü bir alanı yoktur. (KURNAZ, :2000 165) Dolayısıyla diğer türlerde yazılmış olan eserlerin şekil ve nazmına ek olarak herhangi bir farkı yoktur. Yalnızca içerik bakımından Tekke Edebiyatı izlerinin görülmesi, o metnin Tekke Edebiyatı dalı altında incelenmesi yönünde bir çıkarım yapılabilir.

Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı söz konusu olduğunda hiç şüphesiz tasavvufun Türkler tarafından tanınmasına katkı sağlayan ve başlatan Ahmet Yesevi'nin rolü büyüktür. Ahmet Yesevi'nin başlattığı bu hareket, zamanla Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Hacıbektaş Veli ve tabi ki Kaygusuz Abdal tarafından icra edilmiştir. Bunların arasında 14. Yüzyılda yetişmiş olan Kaygusuz Abdal o kadar önemlidir ki, söz konusu Tekke Edebiyatı olunca neredeyse ilk olarak onun ismi akla gelmektedir. Yazmış olduğu eserler ve tavrı dolayısıyla her zaman adından söz ettirmiş ve Türk Halk Edebiyatını canlandırmıştır. Bektaşî meşrep olan Kaygusuz Abdal, sivri dilli, akıllı ve heyecanlıdır. Özellikle şiirleri coşkulu ve içeriğindeki orijinal şathiyeler sayesinde dikkat çekicidir.

Şathiye Hakkında:

Şathiye, ciddi bir meseleyi alaya alıp iğneliyici bir üslupla söylemektir. Tekke Edebiyatında ise şathiyeler oldukça sık kullanılmaktadır. Özellikle dini meseleleri

-küçümsemekten- yalnızca iğnelemek, şakalaşmak adına yapılır. Bununla beraber normal hayatta gelişen şeylerde de şathiyeler yapılır. Amacı güldürmek ve eğlendirmek olmakla beraber, düşündürücü ve didaktik özelliktedir. Şathiyeler geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri de şüphesiz Kaygusuz Abdal'dır.

Güncel Türkçe Sözlük'te şathiyeler kavramı şu şekilde ifade edilmektedir:

“Yergiyeye, alaya, şakaya yer veren manzum eser / Tasavvuf konularını mizahlı bir biçimde işleyen, coşku hâlinde söylenen bir şiir türü.”

(GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK VE YAZIM KILAVUZU, Şathiyeler Maddesi)

Buna göre şathiyeler, Tekke Edebiyatı çevresinde şekillenen ve heyecanlı diye tabir edilebilecek Sufi şairlerin alaycı üsluplarıyla ortaya çıkan şiirlerdir. Örneğin Cumhuriyet Dönemi şairlerinden biri olan Bedri Rahmi EYÜBOĞLU'nun *Dol Karabakır Dol* adlı şiir kitabında geçen bir şathiyeler şöylece:

*“Biz ölen ağaçları yontup
Gemilerimize direk yaparız
Bizim canlarımızı alan
acep onlarla ne yapar “
(EYÜBOĞLU, 1974: 13)*

Bizim canlarımızı alan, ölüm meleğidir. Acep canlarımızı alıp ne yapıyor? diye sormak, alaycı ve iğneleyici bir yaklaşımla meseleyi ele almaktır. Şathiyeler, Tekke Edebiyatı ile gelişme göstermiş ve fakat edebiyatın her devrinde kullanılmıştır. Özellikle anlam verilmeyen ve anlaşılmayan meselelerde konu edinilir. Dolayısıyla genelde dini meselelerde şathiyeler örneklerine daha çok rastlamaktayız.

Kaygusuz Abdal'ın Bazı Şathiyeleri ve İzahları:

Türk Halk Edebiyatının büyük şairi Kaygusuz Abdal, aynı zamanda bir fikir insanı olarak, yalnızca edebiyata hizmet etmekle kalmamış, aynı zamanda insanlığa ışık tutacak pek çok fikir ve düşünce aşılarmıştır. Hayata bağlı, mutlu ve en önemlisi özgür ruhlu bir kimse olarak Kaygusuz Abdal, hayat kaygısını bir kenara bırakıp, dünyaya eğlence ve keyfe düşkün bir mizaçla bakmıştır. Şiirleri bu düzlemdeyir.

Şathiyeler, amacı güldürmek ve düşündürmek olmakla beraber, sarsıcı ve didaktik özelliktedir. Şathiye geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri de şüphesiz Kaygusuz Abdal'dır. Kaygusuz Abdal yazmış olduğı bir şiirinde şathiyeenin en güzel örneklerinden birini vermiştir:

“ ...

Yücelerden yüce gördüm

Erbâbsın sen koca Tanrı

‘Âlim okur kelâmı ile

Sen okursın hece Tanrı

...

Kıldan köprü yaratmışsın

Gelsün kullar geçsün diyü

Hele biz şöyle duralum

Yigit isen geç a Tanrı

...”

(GÜZEL, 2021: 861)

Burada özellikle ilk kıtanın son dizesinde, *sen okursun hece Tanrı* ifadesi, Tanrı'ya karşı söylenmiş bir şathiyedir. Nitekim Hakkı arayıp bulma gayreti, şiire evrilmiş ve sanki Tanrı'ya hitap için hece ölçüsü. mecburmuş gibi bir iğneleme söz konusudur.

İlgili şiirin ikinci kıtasında ise, kıldan köprü diye tabir edilen şey, İslam dininin ahiret inancına taalluk eden sırat köprüsüne yapılan bir atıftır. *Biz duralım oradan sen geç* şeklinde Tanrı'ya karşı söylenen bu ağır sözler, şathiyenin en güçlü örneklerindendir. Burada bir tahkir yoktur. Zaten şathiyenin amacı tahkir değil, düşündürmektir. Burada düşünülmesi gereken şey, somut bir anlatımla kıldan ince bir köprüden bahsetmek yerine sırat-ı müstakim yani doğru yol fikrine odaklanmak istemektedir. Kaygusuz Abdal'a göre Ahlaki olan budur.

Kaygusuz'un şathiyeleri başta çok ağır gibi gözükür. Fakat iyice düşününce aslında o, kişileri bir fikre veya ideolojiye yönlendirmek için yaptığı açıktır. Bir başka şathiye içerikli şiirinde şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Bir kaz aldım ben karıdan

Boynı da uzun borudan

Kırk Abdâl kanın kurutan

Kırk gün oldu kaynatıram kaynamaz

Sekizümüz odun çeker

Dokuzumuz ateş yakar

Kaz kaldırmış başın bakar

Kırk gün oldu kaynatıram kaynamaz

... “

(GÜZEL, 2021: 861)

Bu şathiyesinde Kaygusuz Abdal, dini bir gönderme yapmamaktadır. Sadece güldürü odaklı olarak, komik bir hikaye anlatmaktadır. Bir karıdan yani kadından, bir kaz yani bir kümes hayvanı satın almış ve bu kazı bir türlü pişirememiştir. Boynu borudan uzun olan bu kazı, kırk kişi kesmiş kırk gündür kaynatamamıştır. İkinci

kıtada ise 8 kişi ateşe odun taşıyıp, 9 kişi bu ateşle ilgilenmekte fakat yine kaz canlı bir şekilde hareket edip bir türlü pişmez. Bu komik hikaye, olmayacak bir durumun güldürü mahiyetteki anlatısıdır.

Aynı şekilde bir başka şathiyesinde Kaygusuz Abdal, benzer bir hikayeyi şu ifadelerle anlatmaktadır:

*“Bir sinek bir devenün
Çekmiş budın koparmış
Salunuban seyirdür
Bir yâr ister kaçmağa*

*Bir aksacuk karunca
Kırk batman tuz yüklenmiş
Gâh yorgalar gâh seyirdür
Şehre gider satmağa
...”*

(GÜZEL, 2021: 863)

Verilen bu hikayede de bir sinek ve bir deve vardır başlangıçta. Sinek devenin budunu yani bacağından bir parçayı koparmıştır. Bu imkansız olay, komik ve alaycı bir üslupla tahkiye edilmiştir. İkinci kıtada ise bir karınca kilolarca yük taşımaktadır. Bu imkansız fakat komik olaylar, şathiyelerin eğlenceli yönüne birer örnektir.

Şathiye söz konusu olduğunda, vahdet-i vücud düşüncesinden bahsetmek lazım gelir. Çünkü şathiyelerin en meşhurları, bu çizgide yazılmış olanlardır:

*“...
Ger insânı sorarsan
Hak’dan gayrı degüldür*

Sıfâtı nûr-ı mutlak

Hırkası dört pâreden

...

Özüni bil ki nesin

Hakk sende sen kandasın

Hakk'ı bilmek dilerse

Geç bu ak u karadan

..."

(GÜZEL, 2021: 874)

Vahdet-i vücûd, Herkesin ve her şeyin Allah'ın birliği ile vücûd bulunduğunu idrak etmektir. Bundan yola çıkarak vahdet-i vücûd nazariyesi ortaya çıkmıştır. Bütün mevcudatın, vücûd-ı mutlak olan Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla varlık bulunduğu inancıdır. Buna göre vücûd birdir, o da Allah'ın varlığıdır. Bütün varlıklarda çeşitli şekillerde ortaya çıkan budur. Her şey onun sonsuz varlığına ve birliğine delalet eder. Alem ise, Tanrı'nın varlığının bir alametidir. O olmadan hiçbir şey olamaz. Var olan şeyler, yanılsamadır. Asılları yoktur. Yani varlığın hakikati yalnızca Tanrıda zuhur eder. (PALA, 469 :2018)

Görülen bu şiirde ise vahdet-i vücûdun en güzel örneklerinden birini görmekteyiz. Eğer insan hakkında konuşulacak olursa, o Tanrıdan başka bir şey değildir ifadesi müthiş bir şathiye'dir.

SONUÇ

Kaygusuz Abdal, tekke ve tasavvuf edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olarak, bu edebi geleneğin gelişiminde ve yayılmasında kritik bir rol oynamıştır. Onun eserleri, sadece dönemin mistik düşüncesini yansıtmakla kalmamış, aynı

zamanda bu düşüncenin sınırlarını zorlayan ve onu eleştirel bir gözle inceleyen bir perspektif sunmuştur. Kaygusuz Abdal'ın şathiye türünde yazdığı eserler, bu bakış açısının en bariz örnekleridir.

Şathiyeler, Kaygusuz Abdal'ın sıradışı düşüncelerini ve edebi üslubunu en net şekilde ortaya koyan eserlerdir. Bu türdeki yazıları, Allah'a ve dinî öğretilere yönelik hicivsel ve mizahi bir yaklaşım içerir. Ancak bu mizahi üslup, dinî konuları alaya almak amacı taşımaktan ziyade, daha derin bir tasavvufi anlayışı ve vahdet-i vücud felsefesini anlatmak için kullanılan bir araçtır. Kaygusuz Abdal, bu eserlerinde geleneksel düşünce kalıplarını yıkarken, okuyucuyu düşünmeye sevk eden bir üslup benimsemiştir. Bu yaklaşım, tasavvufun bireysel tecrübe ve içsel yolculuk üzerine kurulu doğasına uygun bir şekilde, bireyin manevi arayışında özgürleşmesini teşvik eder.

Kaygusuz Abdal'ın şathiye türündeki eserleri, sadece dönemin değil, aynı zamanda günümüz tasavvuf edebiyatı ve mistik düşünce dünyasında da önemli bir yer tutmaktadır. Onun bu eserleri, mistisizmin sıradan insanın anlayışına indirgenmesi ve böylece daha geniş kitlelere ulaşması açısından da kıymetlidir. Kaygusuz Abdal'ın eserleri, okuyanları hem güldüren hem de derin düşüncelere sevk eden yapısıyla, edebi mirasımızda kendine özgü bir konuma sahiptir.

Sonuç olarak, Kaygusuz Abdal'ın tekke ve tasavvuf edebiyatındaki rolü ve şathiyelerinin önemi, sadece edebi bir değer taşımakla kalmayıp, aynı zamanda tasavvufi düşüncenin zenginliğini ve derinliğini anlamak için de bir anahtar niteliğindedir. Onun eserleri, tasavvufun hem eleştirel bir gözle değerlendirilmesi hem de anlaşılması açısından önemli bir kaynak olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Kaygusuz Abdal'ın bıraktığı miras, hem edebi hem de felsefi açıdan incelenmeye ve üzerine düşünölmeye devam edilmesi gereken bir alan olarak varlığını sürdürmektedir.

Çalışmamıza özetin ardından Kaygusuz Abdal'ın hayatı ve yapıtları hakkında yapılan bir inceleme ile başladık. Ardından hem Tekke Edebiyatı ve hem de şâthiye geleneği hakkında bilgi verdik. Son olarak Kaygusuz Abdal'ın 4 adet şiirinden hareketle şâthiyelerini inceledik.

Kaynakça:

1. AHMED RİFAT, *Mir'âtü'l-makāsıd*, İstanbul 1293.
2. AHMED SIRRI BABA, *er-Risâletü'l-Ahmediyye Ahmediyye fî târihi't- 'arîkati'- 'aliyyeti'l-Bektâşîyye*, MISIR 1353/1934.
3. AZAMAT Nihat, *Kaygusuz Abdal* maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt 25, Ankara 2022.
4. BİLGİN Azmi, *Tekke Edebiyatı* maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt 40, İstanbul 2011.
5. DAĞLI Muhtar Yahya, *Kaygusuz Abdal*, İstanbul 1941.
6. EYUBOĞLU İsmet Zeki, *Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal*, İstanbul 1992.
7. EYUBOĞLU Bedri Rahmi, *Dol Karabakır Dol*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1974
8. Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu, *Şâthiye* maddesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
9. GÜZEL Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal*, Ankara 1981.
10. GÜZEL Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal Külliyyatı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2021
11. GÖLPINARLI Abdalbaki, "*Kaygusuz Abdal*", Türk Dili Dergisi, 207. Sayı, Ankara 1968.
12. İskender PALA, *Ansiklopedik Divan Şiirleri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, sayfa 469, İstanbul 2018/
13. KURNAZ Cemal, "*Bütün Şairler Büyük Tek Bir Şiiri Oluşturmak İçin Faaliyet Göstermişlerdir*", İlmî Araştırmalar Dergisi, sayı 10, İstanbul 2000.
14. Türkçe Sözlük, D Kitap Yayınevi, İstanbul 2023.

دور ونماذج من نظم المزاح في ادب التصوف والتكايا "كايكو سوز ابدال"

ملخص

تناول بحثنا الموسوم " دور ونماذج من نظم المزاح في ادب التصوف والتكايا لـ (كايكو سوز ابدال) وقد لعب (كايكو سوز ابدال)، باعتباره أحد الشخصيات المهمة في الأدب الصوفي، دورًا حاسمًا في تطوير هذا التقليد الأدبي ونشره. لم تعكس أعماله الفكر الصوفي لتلك الفترة فحسب، وقد بينا في هذا البحث منظورًا تجاوز حدود هذا الفكر بشكل أدبي. تعد أعمال (كايكو سوز ابدال) المكتوبة بأسلوب أدبي. الأعمال التي تكشف بوضوح أفكار (كايكو سوز ابدال) هو عبار عن أسلوب غير العادي يتميز بأسلوبه الأدبي الساخر. تحتوي كتاباته في هذا النوع على أسلوب ساخر وروح الدعابة ولكن يدعو بها التقرب الى الله ضمن التعاليم الدينية. مع ذلك، فإن هذا الأسلوب الفكاهي هو أداة تستخدم لشرح فهم أعمق للصوفية وفلسفة وحدة الجسد، وليس بهدف السخرية من القضايا الدينية. في هذه الأعمال، يكسر (كايكو سوز ابدال) أنماط التفكير التقليدية ويتبنى أسلوبًا يدفع القارئ إلى التفكير. وهذا المنهج يشجع على تحرر الفرد في سعيه الروحي، بما يتماشى مع طبيعة الصوفية القائمة على التجربة الفردية والرحلة الداخلية.

تحتل أعمال (كايكو سوز ابدال) في النوع من الادب مكانة مهمة ليس فقط في تلك الفترة ولكن أيضًا في الأدب الصوفي وعالم الفكر الصوفي اليوم. تعتبر أعماله هذه أيضًا ذات قيمة من حيث تقليص التصوف إلى فهم الناس العاديين وبالتالي الوصول إلى أفكار الشعوب بشكل أوسع. تتمتع أعمال (كايكو سوز ابدال) بمكانة فريدة في تراث الأدبي التركي بشكل خاص والادب التصوف بشكل عام، حيث أن بنيتها تجعل القراء يضحكون ويفكرون بعمق.

ونتيجة لذلك، فإن دور (كايكو سوز ابدال) في المحفل والأدب الصوفي وأهمية قصائده ليست ذات قيمة أدبية فحسب، بل هي أيضا مفتاح لفهم ثراء الفكر الصوفي وعمقه. لا تزال أعماله مصدراً مهماً للتقييم النقدي وفهم الصوفية. في هذا السياق، لا يزال الإرث الذي تركه (كايكو سوز ابدال) موجوداً يجب الاستمرار في دراسته والتفكير فيه على المستويين الأدبي والفلسفي. وقمنا بالوقوف على هجاء الواد في اشعار (كايكو سوز ابدال) بناءً على قصائده الأربع.

الكلمات المفتاحية: (كايكو سوز ابدال)، أدب التكايا، التصوف، وحدة الوجود، الفكاهاة.

